

УКРАЇНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ

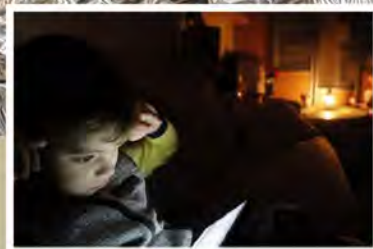
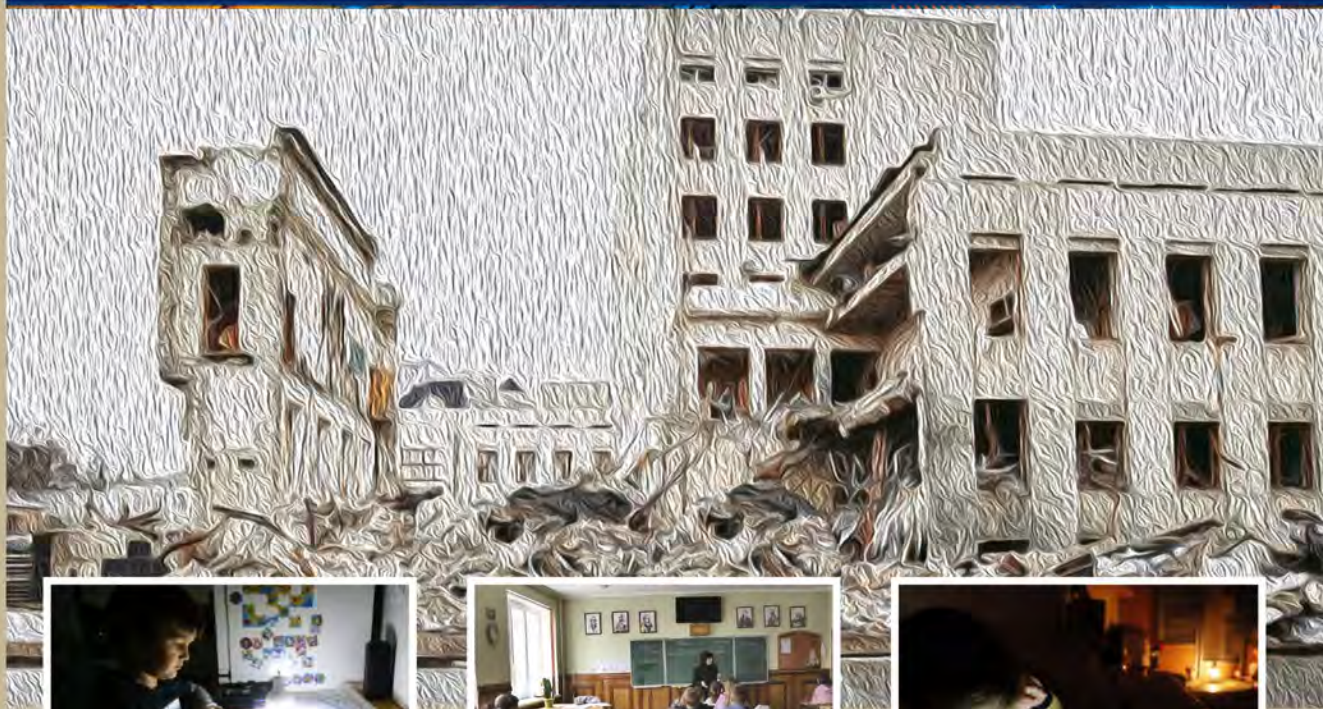
№ 4

2022

UKRAINIAN EDUCATIONAL JOURNAL

Інститут педагогіки НАПН України

- Світові тенденції – вітчизняні перспективи в освіті
- Актуальні теорії – ефективна практика
- Методика, досвід, результати
- Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи
- Рецензії, огляди, анонси

УКРАЇНСЬКИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ
ЖУРНАЛ

№ 4

2022

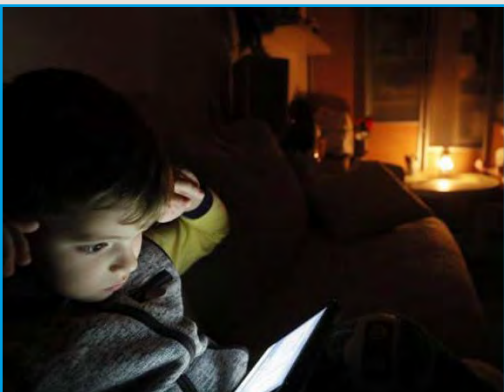

UKRAINIAN
EDUCATIONAL
JOURNAL

*Фахове періодичне видання
Інституту педагогіки
НАПН України*

З М І С Т

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ В ОСВІТІ

Олена Локшина

СТРАТЕГІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
У ГАЛУЗІ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ У 2021–2030 РР.
ЯК ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ОРІЄНТИР
ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ 5

Світлана Науменко, Світлана Головка

ДІАГНОСТУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ
ТА ПЕРСПЕКТИВ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ 18

Оксана Максименко

ІННОВАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ШКІЛЬНОЮ ОСВІТОЮ
У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ 32

Оксана Глушко

СТРАТЕГІЧНИЙ ТА ЗАКОНОДАВЧИЙ РІВНІ
РЕФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
НА КОМПЕТЕНТІСНИХ ЗАСАДАХ
У КРАЇНАХ ЄС 45

АКТУАЛЬНІ ТЕОРІЇ – ЕФЕКТИВНА ПРАКТИКА

Олександр Малихін, Інна Ліпчевська

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ
ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ... 59

Марія Ткач

СИНЕРГІЗМ ВЗАЄМОДІЇ
КУЛЬТУРФІЛОСОФСЬКИХ АСПЕКТІВ
ПОСТНЕКЛАСИЧНОГО ЗНАННЯ
У ЗМІСТІ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ 67

Любов Ільницька
ПЕДАГОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ
ПІДВАЛИН АКУМУЛЮЮЧОЇ РОЛІ КОЛЬОРУ
В НАВЧАЛЬНІЙ ІНФОГРАФІЦІ 79

Михайло Подоляк
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТРАДИЦІЙНОГО,
ДИСТАНЦІЙНОГО ТА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗВО 87

ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ: ІДЕЇ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Лілія Гриневич
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ІДЕЇ РЕФОРМИ
«НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА» У СВІТЛІ
УКРАЇНЬСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ 98

Тамара Пушкарьова
ПОНЯТІЙНИЙ КОНСТРУКТ
«РЕЛЯТИВІСТСЬКА ПЕДАГОГІКА»
ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК НОВОЧАСНОЇ
ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ 112

Олена Антонюк
ПОЗИТИВНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК ВАЖЛИВА
СКЛАДОВА ОСВІТНЬОГО ЛІДЕРСТВА 121

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ РЕФЛЕКСІЇ

Наталія Дічек, Оксана Кравченко
УЯВЛЕННЯ ПРО ЩАСТЯ ЛЮДИНИ
Г. СКОВОРОДИ І СУЧАСНОГО
УКРАЇНЬСЬКОГО СТУДЕНТСТВА:
СУГОЛОСНІСТЬ, ПЕРЕГУК І ВІДМІННОСТІ 131

МЕТОДИКА, ДОСВІД, РЕЗУЛЬТАТИ

Ніна Голуб, Олена Горошкіна
МЕТОДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
УКРАЇНЬСЬКОЇ МОВИ 148

ISSN 2411-1317
<https://doi.org/10.32405/2411-1317>

**УКРАЇНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
ЖУРНАЛ
ЗАСНОВНИК – ІНСТИТУТ
ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ**

**Науковий журнал
№ 4, 2022**

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 20737-10537Р від 30.04.14

Передплатний індекс 86291

Видається з січня 2015 року

Журнал є **науковим фаховим** виданням
України категорії «Б» у галузі педагогіки.

Наказ МОН України № 409

від 17.03.2020

**Затверджено вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України
Протокол № 17 від 26.12.2022**

Наукова рада

КРЕМЕНЬ В. Г., дійсний член НАН
України, д. філос. н., проф., голова наукової
ради журналу

ГУРЖІЙ А. М., дійсний член НАПН
України, д. техн. н., проф.

ЛУГОВИЙ В. І., дійсний член НАПН
України, д. пед. н., проф.

ЛЯШЕНКО О. І., дійсний член НАПН
України, д. пед. н., проф.

ОЛІЙНИК В. В., дійсний член НАПН
України, д. пед. н., проф.

СУХОМЛИНСЬКА О. В., дійсний член
НАПН України, д. пед. н., проф.

СЯО СУ, д. пед. н., професор Інституту
порівняльної педагогіки Пекінського
педагогічного університету (Китай)

Редакційна колегія

ТОПУЗОВ О. М., дійсний член НАПН України, д. пед. н., проф., головний редактор

ГОЛОВКО М. В., д. пед. н., с. н. с., доц., заступник головного редактора

МАЛИХІН О. В., д. пед. н., проф., заступник головного редактора

АКІРІ І. К., д. фіз.-мат. н., конференціар (доцент) (Республіка Молдова)

БАКУМ З. П., д. пед. н., проф.

БІБІК Н. М., дійсний член НАПН України, д. пед. н., проф.

ВАЛАТ В., доктор наук (Dr. Hab.), проф. (Республіка Польща)

ДОБРОСКОК І. І., член-кореспондент НАПН України, д. пед. н., проф.

ЖОРОВА І. Я., д. пед. н., доц.

ЖУК Ю. О., д. пед. н., доц.

ЗАСЄКІНА Т. М., д. пед. н., с. н. с.

ІМАШЕВ Г. І., д. пед. н., проф. (Республіка Казахстан)

КАЛІНІНА Л. М., д. пед. н., проф.

КИЗЕНКО В. І., д. пед. н., с. н. с.

КОВАЛЬЧУК В. І., д. пед. н., проф.

КОДЛЮК Я. П., д. пед. н., проф.

ЛАДОНЯ К. Ю., Ph.D. (філологія), відповідальний редактор

ЛОКШИНА О. І., член-кореспондент НАПН України, д. пед. н., проф.

РІДЕЙ Н. М., д. пед. н., проф.

СКВОРЦОВА С. О., д. пед. н., проф.

СМИРНОВА-ТРИБУЛЬСЬКА Є., доктор наук (Dr. Hab.), проф. (Республіка Польща)

ТАРАСЕНКО Г. С., академік Академії наук вищої освіти України, д. пед. н., проф.

УСКА С., д. пед. н., проф. (Латвія)

ФРУНЗА А., Ph.D. (Румунія)

ШАВІНІНА Л. М., Ph.D., проф. (Канада)

ШПАРИК О. М., к. пед. н., відповідальний секретар

Сергій Рудишин, Олена Луценко,

Алла Кмець, Віталій Коненко

НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ:

РОЛЬ СУЧАСНОГО КАБІНЕТУ БІОЛОГІЇ 159

Ярослава Кодлюк

ДИДАКТИЧНА ПІДГОТОВКА

МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ:

ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ 175

Петро Мороз, Ірина Мороз

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КАРИКАТУРИ

КІНЦЯ ХІХ-ПОЧАТКУ ХХ СТ.

НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ

МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ 184

Оксана Гойстер, Андрій Гудзенко

З ДОСВІДУ ПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ

ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ХІМІЇ

ЗДОБУВАЧІВ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. ОГЛЯД 195

УКРАЇНСЬКИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ
ЖУРНАЛ
UKRAINIAN
EDUCATIONAL
JOURNAL

Редакція може не поділяти думку авторів.

За достовірність фактів, цитат, посилань на використані джерела та вживання назв документів, власних імен тощо відповідають автори наукових статей.

У журналі використано фото з вільних джерел інтернету.

Офіційний сайт «Українського педагогічного журналу»

<http://uej.undip.org.ua>

Ярослава Кодлюк – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна.

Коло наукових інтересів: дидактика початкової школи, теорія і практика шкільного підручника, підготовка майбутніх учителів початкової школи, педагогіка вищої школи.

 yp.kodliuk@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-0851-3436>

УДК 37.02:373.3–051

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-175-183>

ДИДАКТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ

Анотація. У статті розкрито проблему дидактичної підготовки майбутніх учителів початкової школи у контексті концепції «Нова українська школа» за трьома компонентами: змістовий, процесуальний і мотиваційний. Змістовий компонент підготовки охоплює знання з дидактики початкової школи як навчальної дисципліни, що згруповані у три змістові модулі: «Теоретичні основи процесу навчання» («Предмет і завдання дидактики», «Процес навчання в початковій школі», «Закономірності і принципи навчання», «Зміст початкової освіти», «Підручник для початкової школи»); «Організація навчального процесу в сучасній початковій школі» («Методи навчання», «Форми організації навчального процесу», «Урок у початковій школі», «Контроль та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів»); «Актуальні проблеми дидактики початкової освіти» («Розвивальний характер навчання в сучасній початковій школі», «Реформування початкової ланки освіти у контексті концепції «Нова українська школа»»). У структурі змістового компонента виокремлено інваріантний і варіативний складники: перший («ядро») охоплює відомості, які усталилися в науці; другий – варіативний – нові знання («оболонку»), що відображає тенденції розвитку дидактики початкової школи на сучасному етапі. Процесуальний передбачає діяльнісний підхід до навчання дидактики, націлює на формування у студентів здатності (умінь, навичок, компетентностей) застосовувати набуті знання у професійній діяльності і реалізується шляхом виконання практичних завдань різного рівня складності. Мотиваційний компонент забезпечує стійкий інтерес до дидактики початкової школи як науки, позитивну мотивацію до оволодіння дидактичними (предметними) знаннями, вміннями, навичками, компетентностями, прагнення до самовдосконалення. Результатом такої підготовки є сформована в майбутніх учителів початкової школи дидактична компетентність, що передбачає здатність студента організувати навчальний процес у школі першого ступеня на різних рівнях – змісту початкової освіти; форм, методів і засобів навчання; його результативності.

Ключові слова: початкова школа; концепція «Нова українська школа»; дидактика початкової школи; майбутній учитель початкової школи; дидактична підготовка майбутніх учителів початкової школи; структурні компоненти (змістовий, процесуальний, мотиваційний) дидактичної підготовки; дидактична компетентність майбутнього вчителя початкової школи.

Постановка проблеми. Проблема вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи є викликом часу, зумовленим кількома чинниками: по-перше, інтеграцією вітчизняної системи вищої освіти в європейський простір; по-друге, зростанням уваги до результативної складової цього процесу, необхідністю його організації на засадах компетентнісного підходу; по-третє, реформуванням загальної середньої освіти, зокрема школи першого ступеня, а відтак потребою надати цьому процесу практико орієнтованого спрямування, адже нововведення в початковій школі детермінують зміни в підготовці педагога для цієї ланки освіти. Роль дидактики початкової школи як навчальної дисципліни особливо зростає в умовах нових соціальних чинників – пандемії коронавірусу, воєнного стану, оскільки онлайн-навчання в початковій школі «оголило» проблеми «навчання на відстані»: утримання уваги молодшого школяра на навчальному матеріалі; формування вміння самостійно вчитися; мотивування учіння; оволодіння рефлексивними вміннями навчальної діяльності та ін.

Аналіз останніх досліджень. Наявний науковий фонд з проблеми дослідження свідчить про те, що професійна компетентність майбутнього вчителя початкової школи була предметом аналізу багатьох вітчизняних учених: В. Бондаря, П. Гусака, Л. Коваль, С. Мартиненко, М. Марусинець, Л. Хоружої, І. Шапошнікової та ін. Дидактико-методичне забезпечення підготовки вчителя початкової школи представлене роботами Н. Бібік, Н. Васильківської, М. Вашуленка, О. Онопрієнко, Я. Кодлюк, О. Савченко, С. Скворцової та ін. Напрацювання цих дослідників суттєво збагачують уявлення про дидактичну підготовку як складову професійної підготовки студентів з напрямку початкової освіти, проте системних досліджень цієї проблем немає.

Органічним складником професійної підготовки майбутнього педагога є його психолого-педагогічна, зокрема дидактична підготовка як надійний фундамент засвоєння методик навчання окремих освітніх галузей.

Зауважимо, що першим навчальним посібником з дидактики для студентів спеціальності «Педагогіка і методика початкового навчання» вітчизняних закладів вищої освіти була книга М. Казанського та Т. Назарової «Дидактика (початкові класи)» (1978). Цим посібником майбутні педагоги користувалися майже 20 років.

Ціла епоха в розвитку дидактики початкової школи пов'язана з іменем фундатора цієї галузі знань О. Савченко (Кодлюк, 2012, с. 224–235). У 1993 році вийшов її навчально-методичний посібник «Урок у початкових класах», де автор інноваційно, розлого, із залученням успішних практик репрезентувала цю форму організації навчання: визначення цілей уроку, відбір змісту, методичне забезпечення уроку; багатоваріантність структури уроку: особливості побудови інтегрованих уроків, уроку в малокомплектній школі, для учнів шестирічного віку; алгоритм відкритого уроку та ін. Окремими розділами представлені мотиваційний (стимулювання емоцій, почуттів та інтересів учнів; учні – співавтори уроку; оцінка вчителя – стимул і орієнтир учня та ін.) і розвивальний (учити слухати, бачити, відчувати; розвиток уяви і літературних здібностей школярів та ін.) компоненти уроку, що суттєво збагатили палітру початкового навчання (Савченко, 1993).

Знаковою подією для теорії і практики початкової освіти стала поява підручника «Дидактика початкової школи» (Савченко, 1997; Савченко, 1999), адресованого майбутнім класоводам. Показово, що процес навчання Олександра Яківна розглядає на оновлених методологічних засадах (з позицій особистісно орієнтованої парадигми освіти); збагачує книгу новими розділами: «Взаємозв'язок навчання і розвитку учнів», «Початкова освіта за рубежом»; подає матеріал про підручник для початкової школи, педагогічні технології.

Зміст сучасної дидактики цілісно представлений у фундаментальній праці академіка О. Савченко «Дидактика початкової освіти» (Савченко, 2012), зокрема такими інноваційними за своїм спрямуванням розділами як «Контрольно-оцінювальна діяльність учителя», «Уміння учнів учитись як ключова компетентність шкільної освіти»; інформацією про Державний стандарт початкової загальної освіти, суб'єкт-суб'єкту взаємодію учасників навчального процесу; значну увагу приділено технологіям навчання (проектній, інтерактивній, ігровій). Зміст підручника з дидактики початкової школи співзвучний навчальній програмі з цієї навчальної дисципліни

(Педагогіка, 2007) та навчально-методичному посібнику «Дидактика початкової школи: практичний курс» (Кодлюк, 2013) (рекомендованих МОН України), які підготували представники наукової школи Олександрія Яківни.

Низка навчальних посібників з дидактики початкової школи у різні часи створена викладачами педагогічних закладів вищої освіти на регіональному рівні (Барбашова, 2022; Ярошинська, 2011 та ін.).

Стрімке реформування галузі початкової освіти, розпочате у 2016 році (Нова, 2016), нові соціальні чинники зумовили необхідність адекватно і виважено реагувати на зміну підходів до організації освітнього процесу, збагативши курс дидактики початкової школи відповідною інформацією.

Мета статті – окреслити зміст, форми, методи, засоби дидактичної підготовки майбутніх учителів початкової школи у контексті викликів часу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дидактичну підготовку майбутнього вчителя початкової школи традиційно розглядаємо у взаємозв'язку трьох компонентів – змістового, процесуального та мотиваційного.

Аналізуючи **змістовий компонент** підготовки, зазначимо, що у її структурі вчені традиційно виділяють «ядро» (інваріантний складник), що охоплює відомості, які усталилися в науці, та «оболонку» – нові знання, які відображають тенденції розвитку дидактики на певному етапі розвитку науки і суспільства. Інваріантний складник дидактики сформувався упродовж віків і охоплює більш-менш «вистояні» теми. В умовах кредитно-модульної організації навчального процесу радимо структурувати навчальний матеріал у три змістові модулі: «*Теоретичні основи процесу навчання*» («Предмет і завдання дидактики», «Процес навчання в початковій школі», «Закономірності і принципи навчання», «Зміст початкової освіти», «Підручник для початкової школи»); «*Організація навчального процесу в сучасній початковій школі*» («Методи навчання», «Форми організації навчального процесу», «Урок у початковій школі», «Контроль та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів»); «*Актуальні проблеми дидактики початкової освіти*» («Розвивальний характер навчання в сучасній початковій школі», «Реформування початкової ланки освіти у контексті концепції «Нова українська школа»»).

З іншого боку, кожна навчальна дисципліна (а дидактика особливо) повинна чутливо реагувати як на соціально-економічні процеси в суспільстві, так і на потреби педагогічного досвіду, рівень розвитку педагогічної науки, тобто бути практико зорієнтованою, постійно оновлювати «оболонку».

У контексті дитиноцентрованої парадигми освіти варто збагатити зміст дидактики деякими положеннями, які за своїм характером є інноваційними. Наприклад, у змістовий модуль «Теоретичні основи процесу навчання» радимо включити такі відомості:

- молодший школяр як суб'єкт процесу навчання;
- особистісно орієнтоване навчання;
- розвивальна спрямованість навчання в сучасній початковій школі;
- авторські принципи навчання: емоційності навчання (В. Помагайба); розвивального навчання (Г. Костюк); співробітництва, мотиваційного забезпечення навчального процесу (О. Савченко);
- основні принципи реформування змісту початкової освіти (гуманітаризація, інтеграція, диференціація), компетентнісний підхід у доборі змісту освіти (компетенція і компетентність, структура компетентності, предметні, міжпредметні та ключові компетентності, наскрізні вміння);
- Державний стандарт початкової освіти (Базовий навчальний план, Типові освітні програми, освітні галузі, змістові лінії, обов'язкові результати навчання здобувачів освіти);
- підручник для початкової школи: структура – текст та позатекстові компоненти; провідні функції – інформаційна, розвивальна, виховна та мотиваційна.

Після засвоєння цього змістового модуля у студентів має скластися уявлення про початкову освіту як *особистісно орієнтовану* – модель навчання, яка передбачає оволодіння молодшими

школярами системою компетентностей – предметних, загальнопредметних та ключових, що проектується на різних рівнях формування її змісту і реалізуються в навчальному процесі початкової школи шляхом використання відповідних технологій, спрямованих на розвиток в учнів суб'єктності в навчальній діяльності (Кодлюк, 2013, 6–9). Сутнісними ознаками суб'єктності молодшого школяра в навчальній діяльності визначаємо сформоване вміння вчитися, стійкі позитивні мотиви навчання, розгорнута рефлексія. Рефлексія навчальної діяльності здійснюється за допомогою відповідних умінь. Встановлено, що провідними рефлексивними вміннями учнів початкової школи є самоаналіз, самоконтроль, самооцінка та самокорекція.

Що ж до змістового модуля «Організація навчального процесу в сучасній початковій школі», то він, на наш погляд, має містити таку «інноваційну» інформацію:

- пасивні, активні й інтерактивні методи навчання;
- організація роботи з підручником на уроках у початковій школі (робота з кожним зі структурних компонентів підручника, використання навчальної книги на різних етапах уроку, самостійна робота учнів з підручником та під керівництвом учителя);
- види диференціації навчальної діяльності молодших школярів: за рівнем підготовки учнів, за ступенем складності завдань, за ступенем самостійності (С. Логачевська);
- дидактичні особливості уроків у першому класі, нестандартні (у тому числі інтегровані) уроки, специфіка побудови уроку в малочисельній школі, види аналізу уроку (поелементний, системний);
- оцінювання навчальних досягнень молодших школярів у контексті компетентнісного підходу.
- Змістовий модуль «Актуальні проблеми дидактики початкової освіти» чи не найбільшою мірою «наповнює» «оболонку» дидактики як науки;
- розвивальний компонент уроку (О. Савченко);
- основні компоненти розвивального навчання: розвиток психічних процесів, формування загальнонавчальних умінь і навичок, розвиток творчих здібностей (Я. Кодлюк);
- компетентнісна спрямованість освітнього процесу в початковій школі (Н. Бібік, О. Савченко);
- вміння вчитися («навчання впродовж життя») як ключова компетентність початкової освіти (Я. Кодлюк, О. Савченко);
- концептуальні засади реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (мета і основні засадники якісної початкової освіти; шляхи реалізації ідеї дитиноцентризму; двоциклова структура освітнього процесу в початковій школі);
- проблема інтеграції навчання в початковій школі (Н. Бібік);
- формувальне оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, моніторинг якості початкової освіти (Н. Бібік, О. Онопрієнко).

Зазначимо, що важливим показником розвивального навчання є сформоване *вміння вчитися* (тепер – *«навчання впродовж життя»*), яке ми розглядаємо як ключову компетентність початкової освіти, що охоплює змістовий компонент (знання про культуру розумової праці, про змістову основу загальнонавчальних умінь і навичок та про вміння вчитися як інформаційну цінність), мотиваційний (усвідомлення значущості знань, наявність стійкого інтересу до навчання) та процесуальний (вміння організувати робоче місце; планувати навчальну діяльність; працювати з підручником; аналізувати, порівнювати, узагальнювати; здійснювати само- і взаємоконтроль) і формується в цілісному освітньому процесі школи першого ступеня (Кодлюк, 2013, 6–9). Аналіз змістового наповнення феномена «навчання впродовж життя» стосовно школи першого ступеня свідчить про те, що ця ключова компетентність інтегрує такі складники: самоосвітній (вміння вчитися), інформаційний та рефлексивний (Кодлюк, Кобрин, 2021, 29–30). Акцентуємо увагу на способах відображення компетентнісного підходу в навчальних програмах і підручниках для початкової школи (Савченко, 2012, 1–6; Кодлюк, 2016, 182–191).

Суттєво поглиблюють знання майбутніх педагогів з дидактики, допомагають усвідомити взаємозв'язки і взаємозалежності між виучуваним матеріалом узагальнювальні схеми (рис. 1, 2),

які викладач може пропонувати як готові зразки до роботи, а також залучати студентів до самостійного створення такого дидактичного матеріалу.

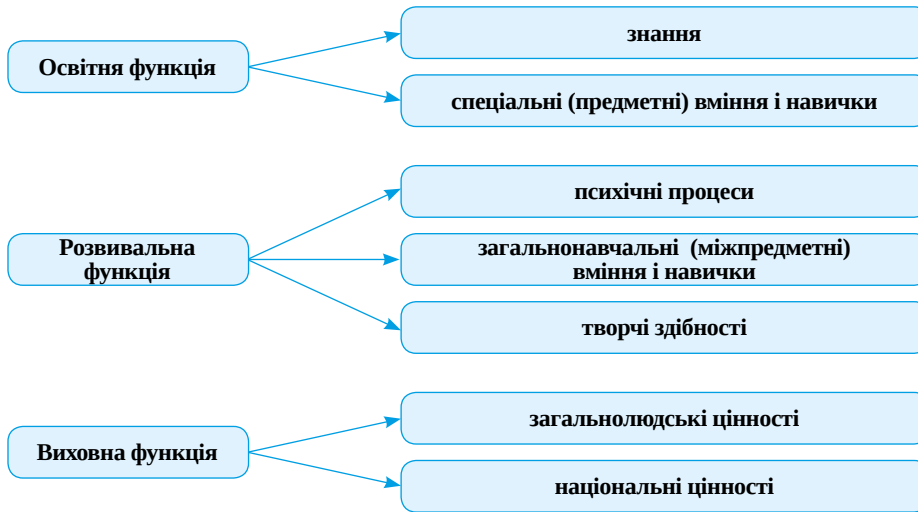

Рис. 1. Функції навчання

Рис. 2. Виховна функція підручника для початкової школи

Процесуальний компонент дидактичної підготовки студентів націлює на формування в них дидактичних умінь і навичок (у тому числі й рефлексивних), суб'єктивного досвіду особистості. Відомо, що вміння і навички виробляються у процесі діяльності, тобто шляхом виконання відповідних завдань і вправ. З цієї метою радимо урізноманітнювати способи проведення лекцій

і семінарських занять (надати їм ознак проблемності, діалоговості, використовувати інтерактивні методи навчання тощо). З іншого боку, домінуюча роль у реалізації процесуального компонента дидактичної підготовки належить лабораторним заняттям. Аналіз відвіданих уроків, конспектів та фрагментів уроків, навчальних планів, програм і підручників; виконання практичних завдань (самостійне формулювання мети уроку, моделювання фрагментів уроків, складання алгоритмів для організації самостійної роботи учнів, аналіз диференційованих завдань різних видів, робота з сигнальними картками, визначення макро- і мікроструктури уроку, складання завдань на ознайомлення молодших школярів з конкретними способами самоконтролю тощо), аналіз педагогічних ситуацій сприяють формуванню у студентів предметних (дидактичних) та міжпредметних (загальнонавчальних) умінь і навичок.

Мотиваційний компонент забезпечує стійкий інтерес студентів спеціальності 013 Початкова освіта до дидактики як науки, позитивну мотивацію до оволодіння її змістом, прагнення до самовдосконалення. Збагачуючи контент цієї навчальної дисципліни певними «цікавинками» (висловлювання відомих людей (педагогів), гумор, елементи історичної дидактики та народної педагогіки тощо), можна мотивувати студентів до вивчення дидактичної науки. Наприклад:

Я. Коменський уперше в історії школи порушив проблему використання книги як джерела оволодіння відповідними знаннями. Ідея полягала в тому, щоб учень у класі під керівництвом педагога вивчав матеріал підручника, а вдома закріплював вивчене. Для цього важливо дати кожному учневі в руки підручник, з якого він черпатиме знання. Зауважимо: роль учителя зводилася не до зачитування тексту підручника, а до організації на його основі бесід і роз'яснення незрозумілих учням питань. Значущість такого підходу можна по-справжньому оцінити лише з огляду на методіку навчання в середньовічній школі, де вчитель користувався рукописною книгою (єдиною на клас), зачитував абзац за абзацом учням, а діти хором повторювали (зазубрювали) незрозумілий матеріал.

А спонукав Я. Коменського до певних роздумів і висновків такий випадок. Одного разу педагог побував в одній із перших празьких друкарень, де побачив, як з-під друкарського преса одна за одною з'являються абсолютно однакові книги. Це надзвичайно вразило його. Коменський помчав додому, вигукуючи на ходу дивні слова: «Didachography! Didachography!» (Дидачографія!), не звертаючи уваги на перехожих, друзів і знайомих. Отже, основна ідея дидачографії Я. Коменського – це самостійне здобуття учнем нової інформації з підручника на уроці під керівництвом учителя.

Сьогодні це положення звучить доволі тривіально. У педагогічній науці описані прийоми використання підручника на різних етапах уроку: найчастіше – на етапі актуалізації опорних знань учнів (ознайомлення з так званими перед текстовими запитаннями; повторення правила, способу виконання завдання; читання з метою пригадати певні відомості та ін.), закріплення вивченого (повторне читання матеріалу; виконання завдань і вправ; робота з ілюстративним матеріалом тощо); рідше – з метою ознайомлення з новим матеріалом. Свої дії педагоги мотивують тим, що в молодших школярів ще не сформовані навички самостійного учіння. Не заперечуючи вказаного твердження, вважаємо, що майстерність педагога виявляється саме в тому, щоб правильно визначити (з урахуванням рівня розвитку класу), що з нового матеріалу пояснити учням, а що запропонувати для самостійного опрацювання.

Цікавий, логічний і послідовний виклад матеріалу; використання інформації про найновіші досягнення цієї науки; показ практичної значущості дидактики, її фундаментальності й необхідності для оволодіння на належному рівні методичною компетентністю також посилюють мотиваційний компонент дидактичної підготовки.

Результатом належного засвоєння студентами дидактики початкової школи як навчальної дисципліни є сформована дидактична компетентність майбутнього вчителя початкової школи, яку дослідники розкривають через призму рефлексивних умінь як складника змістового компонента цієї підготовки: це «мета і кінцевий результат дидактичної підготовки, особистісна категорія, яка синтезує систему якостей та інтеріоризованих дидактичних знань, умінь і навичок

та достатній досвід їх успішного застосування у комплексні утворення стосовно дидактичної функції виробничої діяльності вчителя початкових класів; а також включає: внутрішню позитивну мотивацію до здійснення дидактичної компетентності; ціннісно-рефлексивні уявлення щодо дидактичного змісту та результату дидактичної діяльності; достатній досвід творчої дидактичної діяльності та стійку потребу у самовдосконаленні» (Лозенко, 2010, 67–68).

Аналіз наявного наукового фонду, успішна багаторічна практика, власне бачення проблеми дослідження дають підстави сформулювати авторське тлумачення цього феномена: **дидактична компетентність майбутнього вчителя початкової школи** – це особистісне утворення; складник його професійної компетентності, що формується у процесі дидактичної підготовки; охоплює змістовий, процесуальний та мотиваційний компоненти, що забезпечують здатність студента організувати навчальний процес у школі першого ступеня на різних рівнях – змісту початкової освіти; форм, методів і засобів навчання; його результативності.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок. Дидактична підготовка студентів спеціальності 013 Початкова освіта здійснюється за трьома компонентами – змістовим, процесуальним та мотиваційним, кожен із яких реалізується через відповідні зміст, форми, методи і засоби навчання, а результатом цього процесу є сформована дидактична компетентність майбутніх учителів початкової школи. Поглиблюють зазначену якість студентів спецкурси і спецсеминари дидактичного спрямування: «Особистісно орієнтована початкова освіта», «Формування в молодших школярів уміння вчитися», «Розвивальний характер навчання в сучасній початковій школі» та ін.

Заявлена проблема не вичерпується змістом цієї статті. Подальших наукових пошуків потребує розробка діагностичного інструментарію сформованості дидактичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Використані джерела

- Барбашова, І. А. (2022). Дидактика: навч. посіб. 3-тє вид., оновл. та випр. Мелітополь: Видавничий дім Мелітопольської міської друкарні.
- Кодлюк, Я. (2012). Дидактична система О. Я. Савченко. *Науковий простір академіка Олександри Савченко / упоряд.: Я. П. Кодлюк, Т. Я. Довга, Л. М. Заліток, О. С. Покусова; за ред. Я. П. Кодлюк*. Київ: Богданова А. М., 224–235.
- Кодлюк, Я. (2013). Суб'єктність молодшого школяра в навчальній діяльності. *Початкова школа*. 1. 6–9.
- Кодлюк, Я. П. (2013). Дидактика початкової школи: практичний курс: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Астон.
- Кодлюк, Я. П. (2016). Ключові компетентності у змісті підручників для початкової школи. *Проблеми сучасного підручника*. 17. 182–191.
- Кодлюк, Я. П. & Кобрин, З. А. (2021). Ключова компетентність молодших школярів «навчання впродовж життя»: змістовий аспект. *Концептуальні шляхи розвитку наукових знань: мат-ли III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 6–7 лютого 2021 року)*. Київ: МЦНІД, 29–30.
- Кодлюк, Я. П., Онишків З. М. (2007). Педагогіка початкової школи: програма навчальної дисципліни (за вимогами кредитно-модульної системи). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка.
- Лозенко, А. П. (2010). Рефлексивні уміння як складові змістового компоненту дидактичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів: компетентнісний підхід. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова (Серія: Теорія і практика навчання та виховання)*: зб. наук. праць. Київ: вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 14. 65–71.
- Нова українська школа. (2016). Концептуальні засади реформування середньої освіти. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- Савченко, О. (2012). Компетентнісна спрямованість нових навчальних програм для початкової школи. *Початкова школа*. 8. 1–6.
- Савченко, О. Я. (2012). Дидактика початкової освіти: підручник. Київ: Грамота.

- Савченко, О. Я. (1997). Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ: Абрис.
- Савченко, О. Я. (1999). Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ: Генеза.
- Савченко, О. Я. (1993). Урок у початкових класах: навчально-методичний посібник. Київ: Освіта.
- Ярошинська, О. О. (2012). Дидактика: навчальний посібник. 2-ге вид., переробл. і доп. Умань: ПП Жовтий О. О.

References

- Barbashova, I. A. (2022). Dy`dakty`ka: navch. posib. 3-tye vy`d., onovl. ta vy`pr. Melitopol` : Vy`davny`chij dim Melitopol` s`koyi mis`koyi drukarni. (in Ukrainian).
- Kodlyuk, Ya. (2012). Dy`dakty`chna sy`stema O. Ya. Savchenko. Naukovy`j prostir akademika Oleksandry` Savchenko / uporyad.: Ya. P. Kodlyuk, T. Ya. Dovga, L. M. Zalitok, O. S. Pokusova; za red. Ya. P. Kodlyuk. Ky`yiv: Bogdanova A. M., 224–235. (in Ukrainian).
- Kodlyuk, Ya. (2013). Sub`yektivist` molodshogo shkolyara v navchal`nij diyal`nosti. Pochatkova shkola. 1. 6–9. (in Ukrainian).
- Kodlyuk, Ya. P. (2013). Dy`dakty`ka pochatkovoyi shkoly` : prakty`chny`j kurs: navchal`no-metody`chny`j posibny`k. Ternopil` : Aston. (in Ukrainian).
- Kodlyuk, Ya. P. (2016). Klyuchovi kompetentnosti u zmist pidruchny`kiv dlya pochatkovoyi shkoly`. Problemy` suchasnogo pidruchny`ka. 17. 182–191. (in Ukrainian).
- Kodlyuk, Ya. P. & Kobry`n, Z. A. (2021). Klyuchova kompetentnist` molodshy`x shkolyariv «navchannya vprodovzh zhy`t`ya»: zmistovy`j aspekt. Konceptual`ni shlyaxy` rozvy`tku naukovy`x znan` : mat-ly` III Mizhnarodnoyi naukovo-prakty`chnoyi konferenciyi (m. Ky`yiv, 6–7 lyutogo 2021 roku). Ky`yiv: MCzNiD, 29–30. (in Ukrainian).
- Kodlyuk, Ya. P., Ony`shkiv Z. M. (2007). Pedagogika pochatkovoyi shkoly` : programa navchal`noyi dy`scy`pliny` (za vy`mogamy` kredy`tno-modul`noyi sy`stemy`). Ternopil` : TNPU im. V. Gnatyuka. (in Ukrainian).
- Lozenko, A. P. (2010). Refleksy`vni uminnya yak skladovi zmistovogo komponentu dy`dakty`chnoyi pidgotovky` majbut`ogo vchy`t`elya pochatkovy`x klasiv: kompetentnisny`j pidxid. Naukovy`j chasopys` NPU imeni M. P. Dragomanova (Seriya: Teoriya i prakty`ka navchannya ta vy`xovannya): zb. nauk. pracz`. Ky`yiv: vy`d-vo NPU imeni M. P. Dragomanova. 14. 65–71. (in Ukrainian).
- Nova ukrayins`ka shkola. (2016). Konceptual`ni zasady` reformuvannya seredn`oyi osvity`. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (in Ukrainian).
- Savchenko, O. (2012). Kompetentnisna spryamovanist` novy`x navchal`ny`x program dlya pochatkovoyi shkoly`. Pochatkova shkola. 8. 1–6. (in Ukrainian).
- Savchenko, O. Ya. (2012). Dy`dakty`ka pochatkovoyi osvity` : pidruchny`k. Ky`yiv: Gramota. (in Ukrainian).
- Savchenko, O. Ya. (1997). Dy`dakty`ka pochatkovoyi shkoly` : pidruchny`k dlya studentiv pedagogichny`x fakul`tetiv. Ky`yiv: Abry`s. (in Ukrainian).
- Savchenko, O. Ya. (1999). Dy`dakty`ka pochatkovoyi shkoly` : pidruchny`k dlya studentiv pedagogichny`x fakul`tetiv. Ky`yiv: Geneza. (in Ukrainian).
- Savchenko, O. Ya. (1993). Urok u pochatkovy`x klasax: navchal`no-metody`chny`j posibny`k. Ky`yiv: Osvita. (in Ukrainian).
- Yaroshyns`ka, O. O. (2012). Dy`dakty`ka: navchal`ny`j posibny`k. 2-ge vy`d., pererobl. i dop. Uman` : PP Zhovty`j O. O. (in Ukrainian).

Yaroslava Kodliuk, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Pedagogy and Methods of Primary and Preschool Education of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine.

Research interests: primary school didactics, theory and practice of school textbook, training of future primary school teachers, higher school pedagogy.

DIDACTIC TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS: INNOVATIVE CONTEXT

Abstract. The article deals with the problem of didactic training of future primary school teachers in the context of the New Ukrainian School concept in terms of three components: content, procedural and motivational. The content component of training includes knowledge of primary school didactics as an educational discipline, grouped into three content modules: «Theoretical foundations of training process» («The subject and tasks of didactics», «Training process in primary school», «Regularities and principles of training», «Content of primary education», «Textbook for primary school»); «Organization of educational process in modern primary school» («Methods of teaching», «Forms of organization of educational process», «Lesson in primary school», «Control and evaluation of educational achievements of younger schoolchildren»); «Actual problems of didactics of primary education» («Developmental nature of training in modern primary school», «Reforming the primary link of education in the context of the concept of the New Ukrainian school»). In the structure of the content component invariant and variable components have been distinguished: the first one («core») includes information that has been established in science; the second one – variable – new knowledge («shell»), which reflects trends in the development of primary school didactics at a certain historical stage. The procedural component involves an activity-based approach to teaching didactics, aims at the formation of students' (abilities, skills, competencies) to apply acquired knowledge in professional activities, and is implemented by performing practical tasks of various levels of difficulty. The motivational component ensures sustained interest in primary school didactics as a science, positive motivation to acquiring didactic (subject) knowledge, abilities, skills, competencies, and the desire for self-improvement. The result of such training is the didactic competence formed in future primary school teachers, which involves student's ability to organize the educational process in the school of a first degree at different levels – the content of primary education; forms, methods and means of education; its effectiveness.

Keywords: primary school, the concept of the New Ukrainian School, didactics of primary school, future primary school teacher, didactic training of future primary school teachers, structural components (content, procedural, motivational) of didactic training, didactic competence of future primary school teachers.